

När din hjärna slutar att

Hur kan en man köpa sex av en kvinna med en utvecklingsstörning utan att ana oråd? HBL-journalisten Jeanette Björkqvist har gjort research för en dokumentärpjäs och läst in sig på märkliga förklaringar.

– Det finns miljoner förfärliga historier om människohandel i världen, men vi behöver diskutera just det som sker i Finland. Mest rätt blir föreställningen om det finländska perspektivet bevaras, säger journalisten Jeanette Björkqvist om sin första erfarenhet som pjäsförfattare.

Hon har gjort researchen för den dokumentärpjäs om människohandel, *Kvinna till salu*, som har premiär på Svenska Teaterns Nickenscen den 21 februari. Hon har läst forskningsrapporter, utredningar och rättegångsprotokoll, intervjuat aliehandla sakkunniga och tittat på dokumentärfilmer. Efter det har hon skrivit en fiktiv berättelse om "Katja", där hon försökt få med den nedbrytningsprocess som resulterar i att en kvinna blir offer för människohandel med sexuella förtecken. Dessutom har hon omformulerat rättegångsjargong till narrativ prosa, för att levandegöra några dokumentära fall. Det här materialet har sedan resten av arbetsgruppen – regissören Marcus Groth, skådespelarna Anna Hultin och Niklas Åkerfelt – gjort en pjäs av.

Vad koppleriet rymmer

Björkqvist hoppas att pjäsen ska ge impulser till en diskussion om hur brottet människohandel med sexuella förtecken begås i Finland, och om vad frivillighet egentligen innebär.

– Juridiskt talar vi om ett tiotal fälldommar för människohandel, av vilka ungefär hälften handlat om sex. Två av sexfallen handlade om utvecklingsstörda estniska kvinnor, och så fanns en brutal finsk modellagenturhärva. Sen har vi mycket fler fall av grovt koppleri. De bygger ofta på antagandet att kvinnorna på någon nivå "frivilligt" valt det här redan i sina egna hemländer innan de kommit hit. Men hur det valets premisser sett ut säger rättsens bedömning här ingenting om.

Det Björkqvist försökt sovra fram ur sitt material är den komplexa bilden bakom de val som gör att kvinnor söker sig från till exempel de baltiska länderna eller Östeuropa till Finland för att sälja sina kroppar.

– Vi talar inte om universitetsstudier som väljer mellan ett tröst kassajobb i Tölö eller extraknäck som

prostituerad. Vi talar om situationer där valet kan stå mellan att sälja sin kropp eller stjäla för att kunna överleva eller försörja sitt barn.

Många av de utländska kvinnor som säljer sex i Finland är ensamstående mödrar med barnen kvar i hemlandet.

Björkqvist berättar om den tjeckiska kvinna som kom till Finland för att sälja sex till kunder som ville ha våldsamt analsex eller sätta mun-kavle på henne. Hon hade blivit sexuellt utnyttjad i bandomen, utsatts för våld i äktenskapet, och hade fyra barn som socialmyndigheterna tagit hand om. Hennes främsta motiv var att ordna upp sin ekonomi för att få tillbaka barnen. I Finland bröts hon gradvis ner psykiskt tills hon var i så risigt skick att en kund som hon tog emot på sitt hotellrum avstod från att genomföra den planerade akten och i stället räddade henne att ringa ambassaden. (Hon hade med hjälp av Googles översättningsprogram lyckats förklara för honom att hon behövde hjälp – hon talade bara tjeckiska.)

De personer som ordnat kvinnans resa och skött kommersen kring henne åtalades i första hand för grov människohandel och grovt koppleri, men dömdes slutligen för koppleri. Rättväsendet beklagar att hennes slutarmuskel skadats av de många våldsamma penetrationerna "men det handlar inte om någon grov kroppsskada som uppkommit på grund av de åtalades försummelser". Domen har överklagats, och kommer upp i hovrätten så småningom.

Entreprenörer och offer

Sextransaktioner som går i stöpet för att försäljaren är ett psykiskt vrak med skadad slutarmuskel är inget man gärna tänker på. Kan vi inte se till att alla får köpa vad de vill bara av såna som vill sälja det, i en anda av fritt entreprenörskap utan skam?

– När man talar om sexköp är det jättesnabbt när som kommer dragande med "den lyckliga horan" eller "sexarbetaren som entreprenör". Och visst, vi behöver en detaljerad

DOKUMENTÄRTEATER. HBL-journalisten Jeanette Björkqvist har skrivit om sexköp och människohandel. TOR WENNSTRÖM

"Människohandeln hänger samman med den stora strukturen, med enorma skillnader på hur resurser och trygghet fördelas i världen och i samhället."

JEANETTE BJÖRKQVIST

och ärlig diskussion om prostitution i Finland, där alla aktörer blir synliga – de som köper, de som säljer, och vilka alla orsaker som kan finnas bakom tvånget eller valet att sälja sex, säger Björkqvist.

– Men diskussionen måste också handla om hur vi skyddar dem som är mest utsatta, dem som kommer från det svåraste underläget. Människohandeln hänger samman med den stora strukturen, med enorma skillnader i hur resurser och trygghet fördelas i världen och i samhället.

Björkqvist har inget snabbt svar på frågan om kriminalisering av sexköp skulle vara ett steg åt rätt håll.

– Tv-programmet Kalla faktas färsk granskning i Sverige där sexköp är kriminaliserat tyder på att lagen inte fungerat som "moralisk signal" på det sätt man hoppats. Där kan man på nätet se en ny generation av sexköpare växa upp. Det här sammanhänger med vad som försigår i samhället annars. Statistik visar att 40 procent av flickorna i högsta-

fungera

diet upplever att de någon gång blivit sexuellt trakasserade, av vuxna män eller av jämnåriga.

"Jag var ju inte där för att prata"

Vad var det underligaste eller värsta i allt hon läste om hur finska män köper sex i Finland, undrar jag.

– Det som fick mig att haka till var de två fallen med de estniska kvinnorna med utvecklingsstörning, och ett fall med en 17-årig rumänska. I fråga om estniskorna krävdes ingen specialkompetens för att se att inte allt stod rätt till med dem. Den rumänska flickan hade sex med hundratala män i baksätet på en bil och de misstänkte tydligen ingenting heller. I det ena estniska fallet blev en hel rad köpare dömda till böter, vilket alla utom en nöjde sig med för det blir ju minst publicitet på det sättet. En överklagade, med motiveringen att han omöjligt kunde ana hur det stod till med kvinnan som bara talade estniska. Han friades.

En försvarslinje för männen som inget märkt var att "jag var ju in-

te där för att prata". En annan var den hormonella kognitionsstörning som vissa män anser att styr deras liv, "när kuken står slutar hjärnan fungera".

Annars vet man inte så mycket om hur män egentligen resonerar när de köper sex. De få undersökningar som finns tyder på att sexköparen socioekonomiskt kan se ut ungefär hur som helst – många är familjefäder med liv som ser välordnade ut.

I samband med föreställningarna av pjäsen *Kvinna till salu* kommer publiken att erbjudas tillfälle att diskutera frågor om människohandel och sexköp med olika experter, bland andra minoritetsombudsman *Eva Blaudet*, som 2007–2010 fungerade som särskild representant för bekämpning av människohandel vid OSSE.

Programbladet är en broschyr på 24 sidor där Björkqvist sammanställt fakta om ämnet.

Pia Ingström

029 080 1333, pia.ingstrom@hbl.fi

Recension Musik

Smakprov ur en 30-årigs liv

ORKESTERMUSIK

Avanti! i Musikhuset 14.2.

Dirigent: Jaakko Kuusisto. Solister: Markus Allan & Juha Uusitalo, sång. Tiensuu, Linna, Andriessen, Globokar, Strauss, Lully, Wagner, Hietala, Cerha, Lindberg.

■ 30-årsjubilerande Avanti gav sin vändagskonsert inför en av sina säkerligen största publikerna någonsin. Förklaringen var att man hade tagit över HSO:s fredagsabonnemang och man fick sannolikt en hel del nya vänner med ett program som presenterade ett miniatyrtyrvarnissnitt av repertoaren genom åren.

Det var egentligen bara wienklasicismen som av de centrala Avanti-generna denna gång lyste med sin frånvaro, men i gengäld bjöds det på smakprov ur två musiksättningar av Molières komedi *Borgaren som adelsman*: Jean-Baptiste Lullys originalmusik – med kvällens ypperlige dirigent Jaakko Kuusisto trakterande en äkta tidstypisk taktstav – och Richard Strauss charmiga pastisch.

Humppavanti hade ävenså ledig

kväll men en tango blev det, *Kullervo* Linnas *Iltarusko* i Riku Niemis fina arrangemang och med Markus Allan som solist. Och inget Avanti!-sampler utan ett Timo Hietala-upptåg på agendan. Denna gång i form av en underbart flippad syntes av brottstycken av Holländarens monolog ur *Wagners* opera och sydbottniska folkton, *Lentävä Pohjoislaanen*, med tvättakta Östermarksonen Juha Uusitalo i aktion.

Mer och mindre seriöst

I övrigt var det mer och mindre seriöst hällen konstmusik av det modernare snittet som gällde. Vinko Globokars bara lätt styrda improvisation *La Ronde* hörde definitivt till

"Nederländaren Louis Andriessen och österrikiske nestorn Friedrich Zerkha, 88 i morgon, är stilistiska kameleonter som kan låta litet hur som helst."

Recension Musik

En berörande liturgisk symfoni

ORKESTERMUSIK

Radians symfoniorkester

Dirigent: Mario Venzago. Solist: Paul Lewis, piano. Honegger, Mozart, Ravel. Musikhuset 12.2.

■ Att inleda en symfonikoncert med en så djuplodande expressiv och på många plan starkt berörande symfoni som Arthur Honeggers *Trea, Symphonie liturgique*, är oenkligen originellt, rentav vägar, och jag är inte helt säker på att vägspelet gav ett alltigenom lyckat resultat.

Efter att de sista ensamma piccoloflöjt- och soloviolinrösterna tonat bort mot fonden av det magiskt vibrerande klangdraperiet i slutet av *Dona nobis pacem* finns det helt enkelt inte rum för mera musik. Inte ens för Mozart och definitivt inte för Ravel. *La Valse*, hur härligt stycket än är i sig.

Och framför allt inte när sluttakterna gjordes så andaktsfullt gripande som denna gång. Även i övrigt fanns det mycket att beundra i tolkningen, samtidigt som var och en som känner Karajans oslagbara 70-talsinspelning vet hur mycket mera det går att utvinna ur det magnifika partitivet.

Honeggers landsman Mario Venzago är en inspirerande dirigent, som jobbar regelbundet och med goda resultat med Tapiola Sinfonietta och tycks komma väl överens även med RSO-musikerna. Faktum kvarstår dock: visst hade det funnits utrymme för mera av såväl ren och

skär urkraft i *Dies irae* som lugn i *De profundis clamavi*.

Energiskt Mozartspel

Venzago favoriserar överlag rörliga tempon, vilket nog så ofta är en dygd. I Honegger hade ett mer expansivt grepp dock gett mera rörelsefrihet för den emotionella utvecklingen och samma gällde även i *La Valse*, där det optimala suget i de dekadenta wienervalsrytmerna stundtals lyste med sin frånvaro och slutstegringen snudd på sjabblades bort.

Och de få gånger Mozart, som i den brett upplagda första satsen av den storartade pianokonserten nr 25, låter tempobeteckningen allegro följas av karaktärsbeteckningen maestoso finns det nog skäl att ta uppmaningen aningen mer på allvar än denna gång.

Ändra sidan var tolkningen så skönt energisk och kristallklar i klang och uttryck – man trakterade såväl naturhorn och -trumpeter som gammaldags pukor – att det känns förmåtet att hänga upp sig på tempomässiga detaljer. Inte minst

"Det är ett otyg att man nu för tiden så gott som aldrig skriver ut i programmet vems solokadenser som används, men en kvalificerad gissning är att det denna gång var Lewis egen."

det senare slaget och samma kan väl sägas om Jukka Tiensuu's frejdiga öppningsfanfar *Hei* – skriven till Paa-vo Heininens 70-årsdag – där de av Tiensuu omhuldade ekoeffekterna den här gången fick konkreta utlöpare i rummet.

Nederländaren Louis Andriessen och österrikiske nestorn Friedrich Zerkha, 88 i morgon, är stilistiska kameleonter som kan låta litet hur som helst.

De nu hörda styckena, *Langzame verjaardag* (2007) och *Bruchstück, geträumt* (2009) höll sig med ett avskalat meditativt uttryck. I det första i form av en kanon med stämmorna utspridda i salen, i det andra medelst en mer subtilt raffinerad klangpalett.

Magnus Lindberg, Avantis inofficiella hovtonsättare, kändes å sin sida som ett rätt självklart val i sammanhanget och *Corrente* från 1992 satte på ett festligt sätt punkt för en konsert som var publiktillvänd utan att för den skull kännas det minsta populistisk.

Mats Liljeroos
kultur@hbl.fi

som engelske Beethovenexperten Paul Lewis excellerade med ett oemotståndligt fräscht pärlande, fraseeringsmässigt smakfullt och anslagsmässigt mångfasetterat Mozartspel.

Det är ett otyg att man nu för tiden så gott som aldrig skriver ut i programmet vems solokadenser som används, men en kvalificerad gissning är att det denna gång var Lewis egen. Utomordentligt väl rimmade den hur som helst med sin estetiska kontext.

Mats Liljeroos
kultur@hbl.fi

- Karleby UF:s nyårsrevy 2014 -

HUTELÅPÅÅ

regi Thomas Krantz
musik Alf Mylläri

Gästspel i Helsingfors på Lilla Teatern
sö 23.2 kl. 14.00 & 18.00

Boka biljett online:
www.kuf.fi

Biljetter:
Luckan Helsingfors
tel. 0207 738400